

BESLUT
2025-03-11

Dnr SU FV-3837-24

Områdesnämnden för humanvetenskap

Stefan Helgesson
Vicerektor

Socialdepartementet
Regeringskansliet

Handläggare:
Karolina Alveryd

Yttrande över remiss: En lag om insatser inom socialtjänsten tillvårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30)

Områdesnämnden för humanvetenskap har ombetts att till Socialdepartementet inkomma med synpunkter på remiss av betänkandet *En lag om insatser inom socialtjänsten tillvårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30)*. Betänkandet har remitterats till Juridiska fakulteten och Samhällsvetenskapliga fakulteten. Synpunkter har inkommit från Juridiska fakulteten och Samhällsvetenskapliga fakulteten och redovisas i bifogade bilagor, som utgör områdesnämndens svar.

Stefan Helgesson

Karolina Alveryd

Juridiska fakultetskansliet

Områdesnämnden för humanvetenskap

Remiss av En lag om insatser inom socialtjänsten tillvårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30)

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet har anmodats att lämna synpunkter på rubricerad departementspromemoria.

Inledning

Fakultetsnämnden ställer sig principiellt positiv till åtgärder som innebär utökade möjligheter för att barn som är i behov av skydd och stöd samt deras familjer får behövliga insatser så tidigt som möjligt. Det anges vara syftet med den reform som föreslås i förevarande utredning. Fakultetsnämnden ställer sig emellertid övergripande kritiskt till införande av den föreslagna lagen om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas, förkortad LIV. Skälen som kommer att utvecklas här är principiella och relaterar till det som framkommer i det yttrande som har beretts vid Institutionen för socialt arbete och Kriminologiska institutionen, vilka har avgetts av Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Stockholms universitet.

Det som föreslås i utredningen är en ny lag som medger mer tvång i den svenska sociala barnvården. Det handlar kortfattat och förenklat om befogenhet för socialnämnden och dess förvaltning socialtjänsten att besluta om insatser för vårdnadshavare samt barn och unga i öppna former även när samtycke saknas, att vårdnadshavare samt barn och unga ska följa så kallade särskilda föreskrifter, att beslut om insatser kan förenas med vite, att enskilda ska kunna kallas till samtal vid bristande efterlevnad av beslut om insatser och särskilda föreskrifter samt att socialtjänsten i vissa fall ska kunna besluta om elektronisk övervakning om barnet har fyllt 15 år, och även beslut om drogtest.

Övergripande principiella synpunkter på betänkandet

Argumentet för införandet av dessa befogenheter och rättsliga verktyg är att socialnämndernas utökade möjligheter att agera och ingripa tidigt även när vårdnadshavare, barn och unga inte samtycker till att ta emot insatser i öppna former förebygger allvarliga problem och att omhändertaganden med stöd av LVU kan undvikas.

Juridiska fakultetsnämnden

Som framgår av yttranden från Samhällsvetenskapliga fakulteten kan dock detta antagande ifrågasättas. I yttrandet från Institutionen för socialt arbete ifrågasätts också riktigheten i den problemformulering som utredningen och dess förslag bygger på och det konstateras att kunskapen om hur stor andel som motsätter sig eller tackar nej till insatser som socialtjänsten erbjuder är osäker. Inte heller vet vi varför vårdnadshavare, barn och unga tackar nej till insatser. Det forskningen visar är att frivilliga insatser har mycket större potential att hjälpa enskilda än insatser som ges utan samtycke, och det finns helt enkelt inte stöd för att mer tvång på det sätt som föreslås skulle vara förebyggande.

Inskränkningar av grundläggande fri- och rättigheter genom utökat tvång kan därmed ifrågasättas på ett principiellt plan. Det hjälper inte, som utredningen hävdar, att införa bestämmelser om proportionalitet och barnets bästa om det inte finns stöd för att syftet med lagen – att skydda barn och unga – kan uppnås. Att de utökade befogenheterna i hög grad riktar sig mot barn och unga, som inte på samma sätt som vuxna har möjlighet (vare sig rättsligt eller praktiskt) att klaga på beslut, kontakta tillsynsmyndigheter m.m., ställer än större krav på att rättighetsinskränkande lagar är ändamålsenliga och proportionerliga. Ett förslag som ger särskilda skäl till eftertanke är det om att socialnämnden ska få besluta att kontrollen av efterlevnaden av en särskild föreskrift ska kunna ske med hjälp av elektronisk övervakning om barnet har fyllt 15 år. En sådan åtgärd är ingripande och används i andra fall när någon dömts för brott, exempelvis som en del i den särskilda ungdomspåföljden ungdomsövervakning. Det är dessutom i normalfallet Kriminalvården som ansvarar för åtgärder av detta slag. Att ge socialtjänsten denna befogenhet strider mot grundidéerna för denna myndighet som har (haft) ett stödjande uppdrag, att vara en social tjänst.

En övergripande och än mer principiell synpunkt på förslagen som läggs fram är att det är en del i en mycket stor och i hög grad illa koordinerad förändring och reformering av den sociala barnvården som pågår för närvarande. Det går inte längre att hålla reda på alla de initiativ till, utredningar om och förslag i fråga om reformer av den sociala barnvården som lagts fram under senare år.¹ Att yttra sig över förslag i den här aktuella utredningen är egentligen en omöjlighet då innebörden och konsekvenserna av det som föreslås här inte kan ses separat från alla andra reformer.

Kärnan i reforminitiativen kopplat till den sociala barnvården kan sägas vara att socialtjänsten ska få utökade befogenheter att utreda och ingripa till skydd för barn utan samtycke och att placeringar utanför hemmet liksom uppföljningar efter insatser ska pågå under längre tid. Det innebär ett skifte från *frivillighet*, som varit en bärande grundprincip i socialtjänstlagen, till *utökat tvång*.² Någon övergripande analys av vad dessa förändringar kan komma att innebära har inte gjorts av lagstiftaren och det kan – precis som anges både i yttrandet från Institutionen för socialt arbete och i yttrandet från Kriminologiska institutionen, båda avgivna av Samhällsvetenskapliga fakulteten, Stockholms universitet – konstateras att detta går stick i stäv med strävandena i den nya socialtjänstlagen som träder i kraft i juli 2025. I denna nya lag ligger fokus på förebyggande, tidiga och öppna (dvs. frivilliga) insatser som står i skarp kontrast till det

¹ Ett försök till kartläggning av detta har gjorts i Leviner, P., Social barnavård i (rättslig) förändring – från social tjänst och frivillighet till social kontroll och utökat tvång, i Dahlin, Juth & Sjöström (Red.), Tvång på gott och ont - En forskningsantologi om tvång i välfärden, Iustus, 2025.

² Under arbetet med detta yttrande gjorde Liberalerna ett utspel i samma anda med ett förslag om att de vill att det ska ”skrivas in i lagen att föräldrars gängkriminalitet kan vara grund för att omhänderta deras barn på BB”. Se Svenska dagbladet 20 februari 2025. Det är ett förslag i samma anda som de som läggs fram i förevarande utredning och som är problematiskt av samma skäl som diskuteras här.

som föreslås i såväl förevarande utredning som de reformer som föreslagits och lagts fram under senare år.

En fråga som väcks är om detta skifte i den sociala barnvården som helhet är genomtänkt. Vill man från politiskt håll lämna de grundprinciper som socialtjänstens arbete med barn och unga byggt på? Utifrån internationell forskning om utmaningar i andra länder med barnskyddssystem som inte bygger på frivillighet och stödjande insatser finns det mycket som talar för att ett sådant skifte skulle få stor påverkan på enskildas tillit till socialtjänsten (och andra myndigheter).³ I förlängningen kan det innebära att många inte vill söka hjälp eller tacka ja till insatser som de egentligen själva anser att de behöver, vilket skulle leda till mer och mer tvång i vad som kan beskrivas som en ond spiral. Det kommer potentiellt att drabba många barn som inte kommer få sina behov tillgodosedda. Det kan i sin tur leda till att fler barn, i och med att deras behov av stöd inte tillgodoses på frivillig väg och situationen därmed riskerar att förvärras, kommer att omhändertas med stöd av LVU med alla de risker för skador som det kan föra med sig.

Det bör i sammanhanget noteras att det är positivt att utredningen avstod från att lägga fram förslag om en ”ordning som ger socialnämnder möjlighet att vid bristande efterlevnad kunna besluta om ekonomiska eller sociala konsekvenser” (se uppdragsbeskrivningen i utredningen). Detta skulle enligt direktiven analyseras och ett förslag som fördes fram här var att beslut skulle kunna fattas om indraget barnbidrag och minskat bostadsbidrag om vårdnadshavare tackar nej till erbjudna insatser som socialtjänsten anser att familjer och barn behöver.

Det bör också noteras att det finns mindre förslag i utredningen som fakultetsnämnden anser vara positiva. Ett sådant är förslaget om att vårdnadshavare ska kunna få rätt till tillfällig föräldrapenning, dvs. ekonomisk ersättning, för det fall de måste ta ledigt från arbete för att kunna delta i insatser till stöd för barnet. Att möjliggöra deltagande på detta sätt är positivt.

Sammanfattningsvis är fakultetsnämndens övergripande slutsats att den föreslagna lagen inte bör genomföras. Det behövs en fördjupad analys av om det är ett problem att vårdnadshavare och barn tackar nej till insatser som socialtjänsten erbjuder och vad detta i så fall beror på. Det behöver också analyseras vilka andra åtgärder som kan verka för att barn och unga ska kunna få stöd och skyddas från att fara allvarligt illa. Förebyggande arbete bör vara förebyggande på riktigt. Att förebygga genom utökat tvång rimmar illa med en rättsstat.

Remissvaret har på fakultetsnämndens uppdrag beslutats av dekanus, Jane Reichel. Yttrandet har beretts av professor Pernilla Leviner och juris doktor Emelie Kankaanpää Thell. Föredragande har varit utredare Karolina Alveryd. Yttrandet har expedierats av Juridiska fakultetskansliet.

Jane Reichel

Karolina Alveryd

³ Se exempelvis Berrick, J.D., Gilbert, N., & Skivenes, M., Child Protection Systems: A Global Typology, i Berrick, J.D., Gilbert, N., & Skivenes, M. (red.), Oxford Handbook of Child Protection Systems, Oxford University Press, New York, 2023 och Connolly, M. & Katz, I., Typologies of Child Protection Systems: An International Approach, Child Abuse Review, Vol. 28, nr 5, s. 381–394, 2019.

Stockholms
universitet

BESLUT

2024-03-04

Dnr SU FV-3837-24

Kay Artle
Handläggare
Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden

Socialdepartementet

Remissvar: En lag om insatser inom socialtjänsten till
vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas
(Ds 2024:30)

Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden vid Stockholms universitet har fått
möjlighet att yttra sig över remissen En lag om insatser inom socialtjänsten till
vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30).

Synpunkter har lämnats av Institutionen för socialt arbete och Kriminologiska
institutionen vilket tillsammans utgör Samhällsvetenskapliga fakultetsnämndens
svar, se bilaga.

Remissvaret har på fakultetsnämndens uppdrag beslutats av dekanus Yvonne
Svanström. Föredragande har varit handläggare Kay Artle

Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden

Stockholms
universitet

2025-03-04

Dnr SU FV-3837-24

Kay Artle
Handläggare
Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden

En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas

Institutionen för socialt arbetes svar på Ds 2024:30

Bedömning

Institutionen för socialt arbete **avvisar** utredarens förslag om att inrätta *Lagen om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas/LIV*. Avvisandet gäller lagen i sin helhet.

Invändningar

Den föreslagna lagen (LIV) innebär att socialtjänsten i ökad utsträckning ska kunna besluta om tvingande öppna insatser för föräldrar och barn. Socialtjänsten ska därtill kunna besluta om föreskrifter för föräldrar och barn. Föreskrifter kan till exempel röra att barnet upprätthåller rutiner i vardagen, är delaktig i fritidsaktiviteter, går i skola, är nykter eller upprätthåller sig i sin bostad. Efterlevnaden av föreskrifter ska kunna övervakas av socialtjänsten elektroniskt. Om barn och familjer inte deltar i insatser eller inte lyder föreskrifter kan socialtjänsten utdöma vite.

Det är känt att det finns en grupp barn och familjer som inte samtycker till insatser. Här ingår bland annat en mindre grupp unga individer som rekryteras till kriminella nätverk och involveras i skjutvapenvåld. Här ingår

Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden

även yngre barn vars föräldrar inte samtycker till insatser. Det är naturligtvis angeläget att socialtjänsten utvecklar och implementerar innovativa och effektiva metoder för att på bästa sätt nå och stödja dessa barn och familjer. Utredningens förslag är emellertid inte ett rationellt svar för att komma till rätta med problematiken. Tvärtom, baserat på forskning finns en rad grundläggande problem och negativa bieffekter med att införa en ökning av tvingande element i den sociala barnavården. Vi utvecklar våra invändningar nedan.

Omfattningen av problemet behöver klarläggas ytterligare

Vi menar att utredarens uppfattning om omfattning av problemet med klienter som inte samtycker bör utredas ytterligare. I utredningen anförts att *”Utredningen uppskattar att cirka 40 procent av de barn och unga vars behov utreds av socialnämnder och som bedöms vara i behov av stöd inte får det till följd av bristande samtycke från barnet eller den unge själv eller av barnets vårdnadshavare”* (s. 25–26). Det är en problembild som vi bedömer att det behövs mer data kring för att säkerställa, eftersom det återkommande används av utredaren för att understödja förslag om att radikalt förändra socialtjänstens arbetssätt. Utredaren hänvisar till aktstudier av Persdotter och Andersson (2020) och Heimer och Pettersson (2023a). Studien av Persdotter och Andersson omfattar barnavårdsutredningar där anmälan rör våld i familjen och man bör ha med sig att den därför inte kan generaliseras till barnavårdspopulationen i sin helhet. Heimers och Petterssons studie bygger på uppgifter från 264 barnavårdsakter där det är svårt att bedöma hur representativt urvalet är för hur det ser ut i riket. Vid Stockholms universitet genomförs en longitudinell studie som följer 2123 barn från utredning till insats. Av resultat framgår att 12 procent av klienterna inte samtycker (Lundström m fl, kommande). Det vill säga

väsentligen lägre än de studier som utredaren hänvisar till. Enligt studien vid Stockholms universitet är det heller inte så att barn med kriminell problematik i högre utsträckning än andra tackar nej till insatser. För närvarande pågår därtill en studie kallad NUSO vid Karlstads universitet och som bygger på dokumentation från 18 000 barnavårdsärenden. Studie har ännu inte rapporterat resultat över andel klienter som inte samtycker och det vore rimligt att invänta resultaten från en så stor studie innan en ny lag föreslås.

Vidare handlar den föreslagna lagen i väsentlig mening om att adressera problemet med ungdomskriminalitet. Det är dock en liten grupp barn och unga (enligt tillgängliga studier ca 6 procent) av dem som anmäls till socialtjänsten som har problem med kriminellt beteende (vilket kan röra allt från mindre förseelser till grov kriminalitet) (Lundström m fl, kommande; NUSO, 2024¹). Det är med andra ord en liten grupp som lagen syftar till att nå, samtidigt som utredarens förslag innebär fundamentala förändringar av hela socialtjänstens arbetssätt.

Saknas stöd för påstående att tvingande öppna insatser leder till färre omhändertagande

En utgångspunkt för utredaren är att ”*genom att socialnämnden ges ökade möjligheter att agera och ingripa tidigt även när vårdnadshavare, barn och unga inte samtycker till att ta emot insatser i öppna former kan utvecklingen av allvarigare problem förebyggas och mer ingripande åtgärder som tvångs enligt LVU kan undvikas*”. Detta påstående är inte grundat i

¹ [Resultat | Framtidens socialtjänst | SKR](#)

forskning på området och utgör knappast en extrapolering av vad vi faktiskt vet kring framgångsfaktorer i arbetet med socialt utsatta familjer.

Omfattande forskning pekar på att allians mellan stödperson och den behövande är centralt. En sådan allians innefattar en ömsesidig problemdefinition parterna emellan (jfr Lilliengren, 2014).

Motivationsarbete, som är ett av socialtjänstens viktigaste arbetsinstrument för att nå en samsyn i problemdefinition, undermineras i normalfallet som en direkt funktion av att tvingande element införlivas. Med andra ord är sannolikheten högre att införande av tvångselement skapar behov av ytterligare tvångselement i dess förlängning.

Saknas forskning som stöder att tvång och övervakning är effektivt

Lagstiftning om den sociala barnvården bör vila på kunskap och evidens. Det gäller i synnerhet vid så omfattande förändringar som LIV innebär. Utredaren skriver ”... *det väl belagt att tidiga och träffsäkra insatser i öppna former är viktiga för att förebygga att barn och unga utvecklas ogynnsamt och för att förhindra att destruktiva beteenden befästs och blir långvariga.*”. Forskning stöder att tidiga evidensbaserade insatser är viktiga för att motverka ogynnsamma utvecklingsmönster hos barn och unga och förhindra att destruktiva beteenden rotar sig (Cauffman m.fl. 2024; SBU, 2023; Socialstyrelsen, 2021). Det har vidare ur ett barnrättsperspektiv beskrivits som problematiskt att föräldrar kan avvisa insatser för sig och sina barn (Heimer & Pettersson, 2023b). Det saknas dock helt stöd för att insatser med tvång skulle vara effektiva. Tvärtom, att tvinga barn, unga eller vårdnadshavare att delta i biståndsbedömda insatser eller fullgöra specifika åtgärder går på tvärs med rådande kunskapsläge och är inte förenliga med den evidensbaserade praxis som socialt arbete ska vila på (Vetenskapsrådet,

2024; SBU, 2023). Enligt studier utgör frivillighet en nödvändig förutsättning för att insatser ska kunna leda till varaktiga förändringar, eftersom inre motivation och egen vilja är avgörande faktorer för framgångsrika resultat (jfr. Pålsson & Wiklund, 2024; Barth m.fl. 2012; Zuchowski m.fl 2022). Inom socialt arbete är motiverande samtal en grundbult och det är en del av att vara socialarbetare att arbeta med klienters motstånd (Wahab, 2005). Det är inte ovanligt att klienter initialt inte frivilligt accepterar stöd, men enligt forskning är det långsiktig bättre att fortsätta arbeta motiverande och relationsbaserat än att tidigt tvinga.

Vidare vet vi från forskning att det är avgörande att barns och familjers perspektiv bör beaktas för att insatser ska vara effektiva (Tilbury m.fl. 2018; Vis m.fl. 2011). Det handlar om att barn och familjer får ge sin syn på sin problematik och i samråd med socialarbetare diskutera lämpliga lösningar. Detta aktualiserar vikten av att insatser utformas i enlighet med respekt för den enskildes självbestämmanderätt, samtidigt som stöd och motivation successivt byggs upp för att möjliggöra ett aktivt deltagande. Med andra ord bör socialtjänstens vägledande princip vara att verka för att etablera förtroendefulla och tillitsfulla relationer (Ferguson m.fl. 2022; Sjögren, 2018; Trevithick, 2003; Sudbery, 2002; Howe, Dooley, & Hinings, 2000). Även inom ramen för insatser under tvång (som till exempel placeringar) pekar litteraturen på vikten av ett relationellt arbete (Pinheiro m.fl. 2024).

Förslagen går stick i stäv med den nya Socialtjänstlagen

Den föreslagna lagen – som bland annat handlar om att tvinga vårdnadshavare att delta i möten under hot om vite eller att införa elektronisk övervakning av ungdomar – går stick i stäv med de

grundläggande värderingar som präglar intentionerna i den nya Socialtjänstlagen. Lagen, som träder i kraft under sommaren 2025, introducerar därtill en utökad möjlighet till förebyggande insatser utan krav på biståndsbeslut. Denna reform syftar på att sänka trösklarna så att fler individer ska kunna söka och få stöd i ett tidigt skede, vilket förväntas bidra till att avvärja negativa och destruktiva utvecklingsbanor hos barn och unga. Att föreslå och bedriva insatser med tvång riskerar därmed att undergräva de centrala pelare som den nya socialtjänstlagen bygger på. Det kommer att försvåra möjligheten att arbeta förebyggande.

En ökad tvångsorientering riskerar minska förtroendet för socialtjänsten

En viktig fråga är hur medborgarnas inställning till den sociala barnavården påverkas om systemet blir mer orienterat mot tvång. En rimlig slutsats är att förtroendet för socialtjänsten som en resursrik institution att förmedla hjälp och stöd på ett grundläggande sätt urholkas (Pålsson & Wiklund, 2024). Förslagen riskerar att bli kontraproduktivt genom att förstärka negativa beteenden eller öka motståndet mot samhällets stödjande strukturer (jfr Hill, 2005 resonemang gällande alliansskapande arbete på ungdomsinstitutioner). Elektronisk övervakning och andra tvångsåtgärder riskerar att förvärra negativa relationer mellan ungdomar, deras familjer och socialtjänsten, vilket kan försvåra framtida samverkan och stödinsatser (jfr. Pålsson & Wiklund, 2024). Annorlunda uttryckt försvåras förutsättningarna för socialtjänsten att ingå i en allians med presumtiva klienter, där samhällsinstitutionen riskerar att göras mer eller mindre irrelevant för såväl ungdomar med normbrytande beteende som för andra grupper. I förlängningen kan en utökad tvångsanvändning alltså innebära att barn och familjer oftare kommer att dra sig för att söka stöd. Med andra ord riskerar

en sådan utveckling på ett grundläggande sätt hota socialtjänstens arbete att försöka åstadkomma bestående förändringar i livssituationen för den totala population barn och familjer som kommer i kontakt med systemet. Sådana negativa följder är viktiga att beakta, med tanke på att förtroendet för socialtjänsten bland vissa befolkningsgrupper redan nu är lågt, vilket inte minst LVU-kampanjen har belagt.

Förslagen är etiskt tvivelaktiga och riskerar att bli rättsosäkra

LIV innebär ett brott mot hur socialarbetare traditionellt arbetar med socialt utsatta familjer och bryter mot socionomers yrkesetik, men i utredningen saknas resonemang om hur LIV kan tänkas påverka socionomprofessionen (jfr Blennberger m fl, 2006). Att införa elektronisk övervakning i preventivt syfte väcker betydande etiska och professionella frågor. Åtgärderna innebär ett ingrepp i individers rätt till integritet och autonomi, vilket strider mot de grundläggande värderingarna som ligger till grund för socialtjänstens arbete – inom socialt arbete är ett centralt etiskt credo att insatser utformas utifrån individens behov och rättigheter, snarare än att man tillämpar ingripande åtgärder som riskerar att underminera tilliten till verksamheten.

Användningen av elektronisk fotboja på individer som inte har dömts för brott innebär en potentiell konflikt med etiska principer som autonomi, proportionalitet och rättssäkerhet. Om en sådan åtgärd ska införas bör den underkastas strikt domstolsprövning och endast tillåtas i mycket begränsade undantagsfall. Den etiska frågan om att tvinga en individ att underkastas en sådan åtgärd utan en rättslig dom kan inte förbises.

Vidare saknas i utredningen ett etiskt resonemang utifrån risk-, behovs- och bedömningsprinciperna (RBM), vilka är centrala inom socialt arbete (Socialstyrelsen, 2021; Bonta & Andrews 2023). Dessa principer innebär att

åtgärder ska skräddarsys efter individens specifika behov och individuella riskfaktorer, för att inte införa mer ingripande insatser än vad som är absolut nödvändigt. En sådan bedömning skulle kunna säkerställa att insatserna inte bara är korrekt genomförda utan även etiskt försvarbara och anpassade till varje individs specifika situation.

Utredaren borde ha gått till botten med varför LVU 22 § inte används

Det finns idag enligt Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga/LVU möjlighet att förmedla insatser utan samtycke till ungdomar jämlikt LVU 22 §. Vidare finns möjligheter för socialnämnden att följa upp barn och familjer som tackar nej till insats. Vi finner det märkligt att utredaren inte gått till botten med varför LVU 22 § inte används i någon nämnvärd utsträckning, med tanke på att man föreslår ett kraftigt vidare tillämpningsområde. Tidigare studier visar att socialarbetare har såväl etiska som professionella invändningar mot att tvinga klienter till öppenvård (Socialstyrelsen 2019; Pålsson & Wiklund, 2024). Det handlar om tveksamheter inför om tvingande öppenvård är behandlingsmässigt effektivt, men även att det undergräver alliansen med klienter och därmed försvårar möjligheten att arbeta förebyggande.

Slutord

Vår slutsats är alltså att **avvisa Lagen om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas/LIV**. Som vi visat saknas det stöd för att tvingande sociala behandlingsinsatser är effektivt. Snarare visar forskning att verksamma sociala insatser är sådana som utgår från principer om delaktighet, tillit, förtroende och motivation. Inte minst är den enskildes aktiva medverkan centralt för att åstadkomma substantiella

förändringar. Vidare, att införa arbetsmodeller som saknar evidens riskerar inte bara att undergräva socialtjänstens legitimitet och bryta mot socionomers yrkesetik, utan även att strida mot proportionalitetsprincipen och rättssäkerhetskrav. Förslag om att tvinga vårdnadshavare att delta i möten under hot om vite eller att införa elektronisk övervakning av ungdomar i förebyggande syfte står vidare i skarp kontrast till intentionerna bakom den nya socialtjänstlagen, som betonar frivillighet och en relationell ansats präglad av samverkan och förtroende.

Yttrandet har utformats av fil dr Peter Andersson, docent David Pålsson, och professor Stefan Wiklund.

Referenser

Barth, Richard P, Lee, Bethany R, Lindsey, Michael A, Collins, Kathryn S, Strieder, Frederick, Chorpita, Bruce F, Becker, Kimberly D & Sparks, Jacqueline A. (2012). Evidence-based practice at a crossroads: The timely emergence of common elements and common factors. *Research on Social Work Practice*, 22(1), 108-119.

Blennberger, E., Fränkel, T., Jansson, L., Kahn, R., Lundberg, M., Norrman, M., ... & Svedberg, E. (2006). Etik i socialt arbete: Etisk kod för socialarbetare.

Bonta, J. & Andrews, J. (2023) *The psychology of Criminal Conduct* (6th ed.). Routledge.

Cauffman, E., Beardslee, J., Sbeglia, C., Frick, P. J., & Steinberg, L. (2024). Trajectories of offending over 9 years after youths' first arrest: What predicts who desists and who continues to offend?. *Journal of Research on Adolescence*.

Ferguson, H., Warwick, L., Disney, T., Leigh, J., Cooner, T. S., & Beddoe, L. (2022). Relationship-based practice and the creation of therapeutic change in long-term work: social work as a holding relationship. *Social Work Education*, 41(2), 209-227.

Heimer, M & Pettersson, C. (2023) *Barnets resa i socialtjänsten – Det svenska familjeorienterade systemet och barnet som rättighetsbärare*. Region Örebro.

Heimer, M., & Pettersson, C. (2023). The unfinished democratisation of family service systems: parental consent and children's viewpoints on receiving support in child and family welfare in Sweden. *European Journal of Social Work*, 26(2), 310-322.

Hill, T. (2005). *Allians under tvång: behandlingssamarbete mellan elever och personal på särskilda ungdomshem* (Doctoral dissertation, Linköping University Electronic Press).

Howe, Dooley, & Hinings. (2000). Assessment and decision-making in a case of child neglect and abuse using an attachment perspective. *Child & Family Social Work*, 5(2), 143-155.

Lilliengren, Peter (2014). *Exploring therapeutic action in psychoanalytic psychotherapy. Attachment to therapist and change*. Doktorsavhandling. Stockholm: Psykologiska institutionen, Stockholms universitet

Lundström, T., Pålsson, D., Sallnäs, M. & Wiklund, S. (kommande) *People processing in the Swedish child welfare system. Services to whom, on what grounds and what type?*

Persdotter, B., & Andersson, M. (2020). SAVE-Support and protection Against Violence, on Equal terms for all children: Ett forsknings-och utvecklingsprojekt om barnavårdsutredningar vid anmälan om misstänkt våldsutsatthet.

Pinheiro, M., Magalhães, E., Calheiros, M. M., & Macdonald, D. (2024). Quality of relationships between residential staff and youth: A systematic review. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 41(4), 561-576.

Pålsson & Wiklund (2024). Tvingande behandling: Några problem med att öka tvångsåtgärder i socialtjänstens arbete med kriminellt aktiva ungdomar. I Martinsson, D., Hedlund, D., & Zillén, K. (red.) *Sammanhållning eller splittring? Olikgörande av barn och unga i samtidens Sverige*. Stockholm: Jure

SBU (2023). *Psykosociala insatser för att förebygga och minska gängkriminalitet bland barn och unga vuxna*. Stockholm: Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU). SBU Utvärderar 369.

Sjögren, J. (2018). *Med relationen som redskap?: Om socialsekreterare, klientarbete och professionalitet i socialtjänsten* (Doctoral dissertation, Linköping University Electronic Press).

Socialstyrelsen (2021). *Insatser för att motverka fortsatt normbrytande beteende och återfall i brott – Kunskapsstöd med rekommendationer för socialtjänstens arbete med barn 6– 17 år*.

Sudbery, J. (2002). Key features of therapeutic social work: the use of relationship. *Journal of Social Work Practice*, 16(2), 149-162.

Tilbury, Claire., & Ramsay, Sylvia (2018). A systematic scoping review of parental satisfaction with child protection services. *Evaluation and program planning*, 66, 141-146.

Trevithick, P. (2003). Effective relationship-based practice: A theoretical exploration. *Journal of social work practice*, 17(2), 163-176.

Wahab, S. (2005). Motivational interviewing and social work practice. *Journal of Social Work*, 5(1), 45-60.

Vetenskapsrådet (2024). *Ungdomsbrottslighet – en kunskapsöversikt*.

Vis, Svein A, Strandbu, Astrid, Holtan, Amy & Thomas, Nigel (2011). Participation and health – a research review of child participation in planning and decision-making. *Child and Family Social Work*, 16(3), 325-335.

Zuchowski, Ines, Braidwood, Lilli, d’Emden, Cindy, Gair, Susan, Heyeres, Marion, Nicholls, Leah, Savuro, Nikkola & O’Reilly, Sara (2022). The voices of “At Risk” young people about services they received: A systematic literature review. *Australian Social Work*, 75(1), 76-95

Stockholms
universitet

2025-03-04

Dnr SU FV-3837-24

Kay Artle
Handläggare
Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden

En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas.

Kriminologiska institutionens remissvar på Ds 2024:30

Utredningens direktiv och förslag är omfattande och remissvaret tar ej förslagen angående socialnämnders befogenheter att besluta om insatser i öppna former och särskilda föreskrifter till vårdnadshavare i beaktande. Svaret begränsas till förslaget om de ändrade rättsliga förutsättningarna för att besluta om insatser i öppna former till barn och unga när samtycke saknas, de föreslagna särskilda föreskrifterna, socialnämndens möjligheter att besluta om kontroll av efterlevnaden av särskilda föreskrifter samt förslagen om behov av insatser, särskilda föreskrifter och kontroll av dessa när en vistelse på ett särskilt ungdomshem eller HVB avslutas. Remissvaret tar även ställning till förslaget om tillfällig föräldrapenning vid deltagande i insatser i öppna former.

Kriminologiska institutionen avstyrker

- att socialnämnder ska få besluta att barn eller unga ska delta i insatser i öppna former när samtycke saknas såväl tidigare som i fler fall än vad nu gällande 22 § LVU medger,
- att socialnämnderna får besluta att barn och unga ska följa en eller flera särskilda föreskrifter när beslut om deltagande i insatser har fattats avseende barnets eller den unges skolgång, deltagande i praktik, kompetenshöjande verksamhet eller annan sysselsättning, deltagande i fritidsaktivitet, skyldighet att iakttä nykterhet och drogfrihet samt skyldighet att under vissa tider uppehålla sig i bostaden eller annan anvisad plats som kan likställas med bostad,

Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden

- att socialnämnderna får kontrollera efterlevnaden av den särskilda föreskriften att uppehålla sig i bostaden eller annan anvisad plats som kan likställas med bostad under vissa tider med hjälp av elektronisk övervakning,
- att socialnämnderna i vissa fall får kontrollera efterlevnaden av den särskilda föreskriften till barn och unga att iaktta nykterhet och drogfrihet med provtagning för kontroll av nykterhet och drogfrihet,
- att socialnämnder ska få besluta om insatser i öppna former för barn och unga när samtycke saknas till barn och unga som avslutar en vistelse på ett särskilt ungdomshem eller ett HVB,
- att socialnämnder ska få besluta om särskilda föreskrifter för barn och unga som avslutar en vistelse på ett särskilt ungdomshem eller ett HVB,
- att socialnämnder ska få kontrollera efterlevnaden av den särskilda föreskriften att uppehålla sig i bostaden eller annan anvisad plats för barn och unga som avslutar en vistelse på ett särskilt ungdomshem eller ett HVB med hjälp av elektronisk övervakning,
- att socialnämnderna i vissa fall får kontrollera efterlevnaden av den särskilda föreskriften till barn och unga att iaktta nykterhet och drogfrihet med provtagning för kontroll av nykterhet och drogfrihet för barn och unga som avslutar en vistelse på ett särskilt ungdomshem eller ett HVB.

Kriminologiska institutionen tillstyrker

- Förslaget om rätt till tillfällig föräldrapenning vid deltagande i insatser i öppna former som socialnämnder beslutar om med stöd av socialtjänstlagen.

Övergripande kommentar

Generellt konstaterar vi att förslaget har ett fokus på kontroll och konsekvenser snarare än stöd och att det inte finns vetenskapligt underlag för att det är effektiva medel för att förebygga kriminalitet, vilket framgår av de specifika synpunkter som följer. Risken är uppenbar att möjligheterna att bygga upp en tillitsfull relation förstörs då mer tvångsmedel införs. Detta konstaterar utredningen själva men vår bedömning är att de undervärderar denna risk när de landar i att eventuella fördelar med mer tvång är större än riskerna. I detta ska även vägas in att Socialtjänsten allt

mer förvandlas till en auktoritär och kontrollerande instans om förslaget antas samt att detta kan anses gå i rakt motsatt riktning mot den nya socialtjänstlagen.

Förslaget bygger på att tvångsmedlen ska användas i situationer där det finns risk för *framtida* beteenden av olika slag, till skillnad mot 3 och 22 § LVU där sådana beteenden redan ska föreligga. Riskbegreppet är generellt otydligt och medför uppenbara rättssäkerhetsbrister och överhängande risker att lagen kommer att tillämpas ojämnt. Det kan också ifrågasättas om det är rimligt att tillämpa tvångsmedel i förebyggande syfte.

Förslag om ändrade rättsliga förutsättningar för att besluta om insatser i öppna former till barn och unga när samtycke saknas

Utredningens förslag att socialnämnder ska få besluta att barn eller unga ska delta i insatser i öppna former när samtycke saknas såväl tidigare som i fler fall än vad nu gällande 22 § LVU medger avstyrks.

Utredaren gör bedömningen att förslaget kan bidra till att förebygga att barn och unga involveras i, ägnar sig åt eller återfaller i kriminalitet eftersom förslaget ger socialnämnden utökade möjligheter till myndighetsutövning mot den enskildes vilja samt att man därigenom kan undvika mer ingripande åtgärder enligt Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Vikten av att kunna ingripa i ett tidigt skede betonas i utredningen och enligt förslaget ska beslut kunna fattas om det på grund av särskilda omständigheter finns risk för ett visst beteende. Hur denna risk ska vara manifesterad och bedömas är dock undermåligt beskrivet i utredningen. Som exempel lyfts *”barn som vistas utomhus utan tillsyn av vårdnadshavare eller andra trygga vuxna. Det kan också vara fråga om barnets eller den unges attityd till och syn på kriminalitet eller att barnet eller den unge är misstänkt för något enstaka brott som inte är av allvarligt slag, t.ex. ringa stöld, och som därmed inte är att betrakta som brottslig verksamhet.”* (s. 370) Vidare förekommer en rad olika formuleringar kring förutsättningarna för de påtvingade beslut som föreslås så som: *”när det finns risk för att”*... *”innan ett allvarligt beteende har utvecklats”*, *”När de befinner sig i riskzonen för att utveckla något av de nämnda beteendena”*, vilket lämnar stora oklarheter kring under vilka förutsättningar socialnämnden får tillämpa de nya tvångsmedlen.

Att ingripa med tvångsmedel mot barn och unga baserat på riskbedömningar snarare än utifrån rekvisit bedöms som mycket vanskligt ur ett rättssäkerhetsperspektiv, inte minst då det är väldokumenterat att riskbedömningar är osäkra och bristfälliga och ofta befäster ojämlikhet (Munro, 2010; van Eijk, 2016). Insatser som har vetenskapligt stöd har dessutom, till allra största del, bedrivits på frivillig väg (något som också konstateras i utredningen, s.376) och även om man kan argumentera för att tidiga insatser är viktiga så är det inte självklart att dessa insatser kan översättas till påtvingade insatser. Värt att lyfta är också att insatser kan verka stigmatiserande, särskilt om de är allt för ingripande och/eller innehåller kontrollerande element. Argumenten att insatser i öppna former när samtycke saknas kommer leda till att mer ingripande åtgärder kan undvikas samt att förslaget kan bidra till att förebygga att barn och unga involveras i, ägnar sig åt eller återfaller i kriminalitet kan inte anses underbyggt. Det vi däremot kan säga med ganska stor säkerhet är att fler barn kommer att tvångsvårdas om den föreslagna lagen antas och även dessa insatser får anses mycket ingripande i sammanhanget och ett avsteg från de principer om frivillighet och respekt för människors självbestämmande och integritet som utgör grunden för socialtjänstens arbete.

Vidare behandlas "samtycke" som något relativt statiskt i utredningen och risken att utökade möjligheter för myndighetsutövning mot den enskildes vilja skapar misstro och gör unga och föräldrar än mindre benägna att söka hjälp tas inte på tillräckligt stort allvar. Författningsförslaget tar fokus från relationsbyggande och motivationsbyggande arbete inom socialtjänsten, vilket är centralt för att uppnå goda resultat (Ardito & Rabellino, 2011) och förslaget kan i värsta fall ha motsatt effekt. I utredningen lyfts farhågan att förslaget kan *"föra med sig att färre frivilligt söker hjälp och att fler undandrar sig frivillig kontakt med myndigheterna"* (s. 272), men trots att detta kan anses tala emot utredarens förhoppning om att förslaget ska leda till att mer ingripande åtgärder kommer att kunna undvikas, görs ingen djupare analys av detta.

Ytterligare ett argument som lyfts upp i utredningen för att socialnämnden ska ges befogenhet att besluta att barn eller unga ska delta i insatser i öppna former mot deras vilja är att rättssäkerheten stärks. Utredaren för ett resonemang om att gränsdragningen mellan försök till att motivera till insatser och påtryckningar och hot om tvång inte alltid är klar och att genom att den föreslagna ordningen ska detta bli tydligare: *"Huruvida det är fråga om frivillighet eller tvång är dock inte alltid enkelt att avgöra. Gränsdragningen kan vara problematisk i situationer när*

samtycke föregås av påtryckningar av olika slag” (s. 265). Man kan dock invända att detta problem per definition är inbyggt i en organisering där samma myndighet har som ansvar att i första hand motivera och får till insatser på frivillig väg och samtidigt besitter makten att besluta om tvångsmedel. Detta problem försvinner alltså inte med den nya ordningen utan förskjuts snarare till ett tidigare skede och kan manifesteras även vid mindre allvarlig problematik och därmed snarare urholka frivillighetsprincipen i Socialtjänstlagen. Det kan inte anses underbyggt av utredningen att den nya ordningen faktiskt skulle öka möjligheten att förebygga kriminalitet och minska behovet av mer ingripande åtgärder enligt LVU snarare än att tilliten skadas och det förebyggande arbetet istället försvåras. Utgångspunkten bör fortsatt vara att tvångsåtgärder endast ska tillämpas återhållsamt. Detta betonades även i den utredning som föregick betänkandet Barns och ungas rätt vid tvångsvård – Förslag till ny LVU (SOU 2015:71): *”En fortsatt relativt restriktiv tillämpning är också rimlig i förhållande till de höga krav som måste ställas på tvångsåtgärder i förhållande till den unges autonomi och rättssäkerhet.”* (s. 274). Det som framförs i utredningen ger inte underlag för en trovärdig bedömning att förhållandena skulle ha ändrats på ett sätt som föranleder ett avsteg från denna restriktiva princip.

Förslaget om särskilda föreskrifter för barn och unga samt kontroll av efterlevnaden av särskilda föreskrifter

Utredningens förslag att socialnämnderna får besluta att barn och unga ska följa en eller flera särskilda föreskrifter när beslut om deltagande i insatser har fattats avseende barnets eller den unges skolgång, deltagande i praktik, kompetenshöjande verksamhet eller annan sysselsättning, deltagande i fritidsaktivitet, skyldighet att iaktta nykterhet och drogfrihet samt skyldighet att under vissa tider uppehålla sig i bostaden eller annan anvisad plats som kan likställas med bostad avstyrks.

Förslaget att socialnämnderna får kontrollera efterlevnaden av den särskilda föreskriften att uppehålla sig i bostaden eller annan anvisad plats som kan likställas med bostad under vissa tider med hjälp av elektronisk övervakning avstyrks. Förslaget om att socialnämnderna i vissa fall får kontrollera efterlevnaden av den särskilda föreskriften till barn och unga att iaktta nykterhet och drogfrihet med provtagning för kontroll av nykterhet och drogfrihet avstyrks.

De förslag om särskilda föreskrifter som föreslås av utredningen rör i stor utsträckning områden som skola, fritid och sysselsättning, och lyfter faktorer som

kan beskrivas som prosociala. Att besluta om föreskrifter som rör prosociala områden kan dock anses motsägelsefullt eftersom man kan ifrågasätta om de verkligen fyller en prosocial funktion om de är påtvingade. Därutöver tar utredningen inte tillräckligt stor hänsyn till att svårigheter inom dessa områden ofta är att betrakta som symptom på underliggande svårigheter och föreskrifter om deltagande i dessa aktiviteter riskerar att angripa symptomen snarare än problemen. Genom föreskrifter inom dessa områden finns det en risk att informella prosociala kontakter förvandlas till en del av det formella kontrollsystemet (Humphrey m.fl. 2023) vilket riskerar att istället skapa motstånd och ha motsatt effekt. Utredningen refererar till Brå (2021) som i sin tur hänvisar till Shepherd m.fl. (2016) för att underbygga sitt resonemang om vikten av prosociala faktorer i upphörandet av kriminalitet. Utredaren tycks alltså inte ha gått till originalkällan och missar två viktiga omständigheter. Dels består populationen som undersöks av unga i fängelse och skiljer sig alltså avsevärt från den målgrupp som förslaget i första hand riktar sig till och dels har studien inte en kausal design utan undersöker samband mellan prosociala faktorer (mätta med hjälp av instrumentet Structured Assessment of Violence Risk in Youth (SAVRY)) och framtida brottslighet. Det kan alltså inte anses styrkt av utredningen att de kausala mekanismerna kring positiva effekter av prosociala sammanhang som refereras till inte drivs av skillnader i underliggande faktorer såsom inställning till aktiviteten, motivation till förändring och förutsättningar för att genomföra förändringen. Man kan alltså inte anta att observerade positiva vinster av prosociala sammanhang går att uppnå genom att med tvångsmedel ålägga individer att delta i dessa aktiviteter. Detta har också lyfts fram av andra forskare: *".../ being tied into avenues of social capital does not in itself produce desistance"* (Weaver, 2012, s.406).

På samma sätt kan man argumentera att en föreskrift om skyldighet att iaktta nykterhet och drogfrihet, samt förslaget att socialnämnden ska få kontrollera efterlevnaden av denna, är kontraproduktivt eftersom ett barn eller ungdom som har svårigheter att avstå från alkohol eller narkotika, inte kommer vara hjälpt av en föreskrift om att avstå från desamma. Snarare riskerar den typen av krav och kontroll att upplevas som straffande och öka motståndet mot instanser som kan fungera hjälpande i allmänhet och socialtjänsten i synnerhet. Aktuell forskning har visat att ökad användning av drogtester visserligen upptäcker, men inte avskräcker från droganvändning (Brusman Lovins m.fl., 2024). Påtvingade kontroller av nykter och drogfrihet kan alltså inte anses vara en ändamålsenlig användning av resurser.

I juli 2025 ska en ny socialtjänstlag införas, där möjligheten till öppna och icke behovsprövade insatser införs samt där man betonar att insatser och åtgärder som beslutas ska baseras på vetenskaplig evidens. Att utredningen föreslår att socialnämnden ska få fatta beslut om en skyldighet att under vissa tider uppehålla sig i bostaden samt kontrollera efterlevnaden av samma föreskrift med hjälp av elektronisk övervakning går emot intentionerna i den nya socialtjänstlagen. I förslaget anges att beslut om elektronisk övervakningen får fattas om det behövs för att förhindra eller förebygga att barnet eller den unge involveras i eller ägnar sig åt brottslig verksamhet och det finns skäl att anta att barnet eller den unge inte kommer att följa den särskilda föreskriften om att under vissa tider uppehålla sig i bostaden. Det anges vidare att ett skäl för ett sådant antagande kan vara att den unge, i samband med att den särskilda föreskriften beslutas, ger uttryck för, att han eller hon inte kommer att följa denna.

Utredningen tar inte hänsyn till kunskap om motstånd som en naturlig del i en förändringsprocess (Sommers-Flanagan m.fl., 2011). Att en ung person ger uttryck för att hen inte vill följa en föreskrift som kraftigt begränsar rörelsefriheten får därför anses förväntat. Dessutom är det otydligt vad som avses med ”förebygga att barnet eller den unge involveras i eller ägnar sig åt brottslig verksamhet”. I utredningen anges att det *”krävs att det finns konkreta omständigheter i det enskilda fallet som talar för att barnet eller den unge kommer att involveras i eller ägna sig åt brottslig verksamhet. De konkreta omständigheterna behöver inte vara av sådant slag att det handlar om en viss preciserad brottslighet. Vid bedömningen kan det vara av särskild betydelse om barnet eller den unge tidigare har begått brott, om barnet eller den unge umgås med kriminellt belastade personer eller vistas i en sådan miljö att det finns risk att han eller hon ägnar sig åt kriminalitet.”* (s. 504). Elektronisk övervakning är en ingripande åtgärd som exempelvis tillämpas då en individ är dömd till högst sex månaders fängelse och i vissa fall som en del i påföljden ungdomsövervakning. Att socialnämnden ska kunna besluta om elektronisk övervakning utifrån så pass lågt ställda krav som anges ovan, utan att det finns ett vetenskapligt underlag för att detta ska vara verksamt är anmärkningsvärt. De studier som visar att elektronisk övervakning är verksamt gäller enbart vuxna och i jämförelse med fängelsevistelse (Al Weswasi & Bäckman, 2024). Vi vet alltså inte om det är effektivt, eller till och med skadligt, för unga att utsättas för detta. Det forskning däremot har visat är att generellt sett så är insatser av terapeutisk karaktär, t.ex. rådgivning och färdighetsträning, effektivare i att förebygga brott än insatser som bygger på strategier för kontroll eller tvång, så som övervakning, avskräckning och disciplin (Lipsey, 2009).

I utredningen anges att socialnämnderna ska pröva om en insats eller en särskild föreskrift ska upphöra om det framkommer uppgifter som gör att det finns skäl att ifrågasätta om förutsättningarna för dessa inte längre är uppfyllda, eller när den enskilde begär det. I detta sammanhang bör det dock beaktas att när beslut om insatser eller föreskrifter mot den enskildes vilja vilar på riskbedömningar med lågt ställda krav på faktiska beteendeproblem, innebär det också paradoxalt nog att det blir svårt för den unge att påvisa frånvaro av sådana problem och att behov av insatsen eller föreskriften inte längre föreligger. Hur uppvisar ett barn eller ungdom att det på grund av särskilda omständigheter inte längre finns risk för ett visst beteende?

Förslagen som rör barn och unga som avslutar en vistelse på ett särskilt ungdomshem eller ett HVB

Förslagen att socialnämnder, efter vistelse vid HVB eller ett särskilt ungdomshem, får besluta om insatser i öppna former för barn och unga när samtycke saknas, att de ska få besluta om särskilda föreskrifter, liksom att efterlevnaden i vissa fall ska kunna kontrolleras genom elektronisk övervakning eller provtagning avstyrks.

Det finns ett, som utredningen konstaterar, stort behov av stödjande insatser för barn som avslutar en vistelse vid ett HVB eller på ett särskilt ungdomshem. Det finns dock inte stöd för att dessa insatser skulle bli mer effektiva om de sker genom ökad övervakning (Bouchard & Wong 2018). Det viktiga tycks istället vara att de exempelvis är individanpassade och sker med god kvalitet (Weaver & Campbell 2015). De synpunkter som redan framförts angående de risker som finns med att genomföra stödinsatser med tvång gäller även för denna grupp barn och unga. Det kan tilläggas att det riskerar att spä på misstron mot socialtjänsten ytterligare om ett beslut om tvångsvård enligt 3 § LVU avslutas genom ett nytt beslut om tvångsvård i öppna former.

Trots att det finns ett stort behov av stöd kan det givetvis finnas barn och unga som inte vill ha stöd av socialtjänsten då ett beslut om 3 § LVU avslutas genom utskrivning från HVB eller SiS. Dessa kan, vid behov, idag ges insatser genom 22 § LVU. Intervjuer med unga placerade vid SiS talar dock snarare för att de många gånger vill ha stöd, men att stödet ibland brister (Pettersson 2017, 2023). Det bedöms som olämpligt att motverka brister i socialtjänstens stöd med utökat tvång mot de barn och unga det berör.

Förslaget om rätt till tillfällig föräldrapenning

Förslaget om rätt till tillfällig föräldrapenning ska föreligga vid deltagande i insatser i öppna former som socialnämnder beslutar om med stöd av socialtjänstlagen tillstyrks.

Kriminologiska institutionen anser att förslaget om tillfällig föräldrapenning till vårdnadshavare är positivt. Om de ekonomiska förutsättningarna att delta i insatser stärks genom att inkomst inte går förlorad så kan det bidra till att öka möjligheterna för föräldrar att engagera sig i barn och ungas förändringsarbete.